

NGA KAUPAPA E HIAHIATIA ANA HEI TAUNGA MO TE TURE HOU.

I mua o ta matou tukunga atu ki a koe e te Kawana i a matou whakaaro me a matou tikanga, he maha nga mea e hangai mai ana hei whiriwhiri.

E tohutohu atu ana matou kia hanga he ture nga ture ranei kia eke ki runga i nga whenua o tetahi iwi nui, ko te nuinga nei o ratou, hui atu ki nga wahine me nga tamariki me nga koroheke matauranga kore kahore e mohio ki te whakahaere pai i o ratou whenua. He tika ano ia he tokomaha o ratou he hunga mohio he hunga ngakau nui ki te mahi, a e kaha ana me te matau ano ki te tango i te taumahatanga o nga whakahaere ki runga i a ratou. Ki ta matou whakaaro i te mea e whakamana ana te oranga me te arai i te tini kei mate, he mea tika ano hoki kia whakahaua te oranga o te hunga tokoitia, me te whakangahau me te awhina i etahi kia ahei ai ratou te mohio ki te mahi ki te whakahaere me te kimi i tetahi oranga mo ratou. Ko te mea tika hoki me whakaako nga tamariki ki etahi matauranga haunga nga mahi kura anake, erangi ki nga tini mahi hei painga mo ratou e ora ai. Ko te mea tika hei whakamana mo tenei tikanga me rahui etahi whenua nunui.

He mea tika hoki ma matou kia whakahau atu ko nga whakahaere katoa mo tenei whenua, me nga pukapuka take katoa mo taua whenua, mo tetahi wahi ranei o taua whenua me penei nga tikanga—ara,

- (1.) Kia watea i nga raruraru katoa, kia pono, kia marama nga tikanga;
- (2.) Kia riro mai i runga i tetahi huarahi ngawari;
- (3.) Kia mama nga utu;
- (4.) Kia tino mana;
- (5.) Hei runga i nga tikanga e tau ai te pai ki nga taha e rua;
- (6.) Kia haere i raro o te painga mo te katoa.

*TE MANA MOTUHAKE O TE KARAUNA ANAKE KI TE HOKO.

Erite tahi tonu ana nga whakaaro o etahi o nga kaikorero tino mohio, e mea ana ratou he mahi kuare rawa te whakakorenga o te mana hoko i tau ra i mua ki te Karauna anake.

KOTAHI TONU TE WHAKAARO O NGA MAORI MO NGA RA E HAERE AKE NEI.

Ehara hoki i te mea i nohopuku te whakaae a nga Maori, e hara hoki i te mea i whakahe kau ki nga tikanga o mua me o naianei, erangi i uru ratou ki te whakapuaki i o ratou hiahia mo a mua ake nei. I nga wahi katoa i uru nga iwi ki te whakapuaki i o ratou hiahia mo nga whakahaere o o ratou whenua a mua ake nei. E whakaaro ana ratou tera ano e kitea nga take a ka ahei ano hoki te whakatau, ka ahei ano hoki te whakatau i nga rohe, me te hanga i nga rarangi ingoa e nga Maori ake ano, kia waiho iho kia torutoru nei nga take e whakatetea ana hei whakataunga ma te Kooti. E whakaaro ana ratou ka ahei te Komiti hui atu ki te Komihana Takiwa me te Tiati Takiwa kua whakahuatia i muri iho nei te whakariterite i nga take a ia tangata.

E tino whakapumautia ana tenei whakaaro i runga i nga whakahaere a Renata i te Tai Hauauru, me Tiati Wari o Waitotara, me Tiata Make i Poneke i runga hoki i nga kechi pera me Porangahau me Taharoa, me Kaiti i Kihipane i wehewehea nei i runga i te whakaae a nga tangata kia neke ake i te toru rau tekeiona.

Na enei kechi i tino whakaatu ka ngawari te huarahi wehewehe i nga whenua o nga iwi me te whakatau i nga take a ia tangata i runga i te whakahaere tika a nga tangata tino mohio, a nga tangata hoki ekore e wehingia e nga Maori. Kihai hoki i hopohopo nga Maori ki te whakapuaki i to ratou whakahe kia tukua tenei kia tukua tera tangata ki te hoko whenua i te mea kahore ano kia wehewehea kia tau ano hoki ki ia tangata. E whakaaro ana hoki ratou ka taea ano e tetahi Komiti i whiriwhiria i roto i nga tangata whai take me tetahi apiha o te Kawanatanga te whakahaere i nga tuku rihi, a ma te Apiha o te Kawanatanga e tuhatuha nga moni reti ki waenga i nga tangata whai take. Kahore ratou e pai ki te hoko erangi e pai ana ratou ki te rihi i o ratou whenua. E hiahia ana hoki ratou kia hanga he rahui ki ia wahi ki ia wahi hei utu mo te whakakoranga o a ratou tamariki me te whakatu i nga kura mahi. E tonono ana hoki ratou ki te mea e hiahia ana etahi o ratou a e kaha ana ki te whakahaere i a ratou tikanga hei painga mo ratou ake, me whakarite i runga i te ngakau whakahoahoa kia riro i a ratou te wahi tika o te whenua o te iwi ki ia tangata ki ia tangata hei mahi paamu me etahi tikanga. Ki te peratia ia te tikanga me whakarere e ratou kia pena te maha o nga moni reti o te poraka katoa. Kotahi tonu te hiahia o ratou katoa kia tu tetahi Komihana matau hei whakaoti i nga raruraru katoa e noho nei. Mehemea kahore he he o te Pakeha me whakamana tana take, a ko nga wahi kahore he raruraru he tautoko me whakatau e te Kooti kia oti ake ake. Ko etahi e hiahia ana ki te whakapai i o ratou whenua.

Ko nga Pakeha i tae mai kia uiuia o ratou whakaaro wahi iti nei te rite tonu ai o a ratou whakaaro katoa i runga i nga tikanga nunui i whakaae ai nga Maori.

Tera ano ia etahi tangata o nga iwi e rua i rereke nga whakaaro o tetahi i tetahi i runga i nga take ririki me nga whakaotitanga o nga tikanga, erangi i runga i nga take nunui he mea miharo te rite tonu o te whakaaro. Me te mea nei he mea to te tangata o ia kara o ia hapu o ia iwi o ia rangatiratanga kia rite tonu te whakaaro.

NGA MANA O TE PAREMETE KI TE HANGA TURE.

Kahore i ruarua te whakaaro e whai mana ano te Paremete ki te hanga ture mo runga i nga whenua Maori. I whakaungia e te Tiriti o Waitangi te mana me te take ki nga whenua o Niu Tireni. A i whakamatauria i nga ra tuatahi o te nohoanga o te koroni ki te here ki te whakaiti i nga tikanga o te tiriti i hanga e te Karauna.

Akuanei i runga i nga whakahau o te Niu Tireni Kanupani me te tini o nga tangata mana tangata tautoko i tonoa e Erueti Kipini Wekipiri kia awhina i aia ka whakatakotoria e Era Kerei te tikanga i roto i tana pukapuka kia Kawana Kerei, i roto hoki i taua Pukapuka Nga Tikanga

* Kaore a Timi Kara i whakaae ki tenei rarangi e whaikupu nei mo runga mo te mana hoko kia tau ki te Karauna anake. Kei tua atu nei ano tana whaikorero mo runga mo taua tikanga.